

Федорова М.А. Педагогічні умови виховання працелюбності у дітей старшого дошкільного віку // Професійно-компетентнісне становлення майбутніх педагогів початкової та дошкільної освіти у ВНЗ: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є.Литнєва, Н.Є.Колесник. – Житомир: вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – С. 71-76.

М. А. Федорова, канд. пед. наук, доцент,
кафедра дошкільного виховання та педагогічних інновацій

Педагогічні умови виховання працелюбності у дітей старшого дошкільного віку.

З найдавніших часів вихованню працелюбності, як базової особистісної якості, приділялася неабияка увага. І це природно, оскільки праця завжди постає як важливий фактор життєдіяльності людей, джерело матеріального і духовного багатства суспільства. Завданням нашої статті є окреслення педагогічних умов виховання працелюбності у старшому дошкільному віці.

У нашому дослідженні ми підтримуємо підхід, відповідно до якого працелюбність визначається як особистісна якість, що полягає у позитивному ставленні людини до процесу трудової діяльності і виявляється в активності, ініціативності, відповідальності, захопленості і задоволеності самим процесом праці.

За твердженням П.Чернецова, змістова структура працелюбності як особистісної якості може бути представлена у вигляді сукупності компонентів: пізнавального (наявність уявлень та знань щодо трудової діяльності та прагнення до їх вдосконалення); емоційно-вольового (бажання і готовність працювати, очікування успіху, почуття радості, насолоди від праці, бажання і вміння долати труднощі, переносити втому заради досягнення поставленої мети); практичного (сформованість трудових умінь і навичок, які визначають бажання працювати, усвідомлено формулювати та розв'язувати трудові завдання) [3, 15].

Виховання працелюбності як особистісної якості починається у дошкільному віці і вимагає створення відповідних педагогічних умов у ДНЗ, зокрема: емоційно-позитивна атмосфера у дитячій групі; узгодження впливів

ДНЗ і сім'ї при організації процесу трудового виховання дітей; наявність матеріальної бази і відповідного обладнання, якого має вистачати для всіх дітей; посиленість дитячої праці; систематичність праці; врахування індивідуальних особливостей, інтересів дошкільників [2, 17-19].

У роботі вихователя, спрямованої на формування працелюбності, доцільно виділити такі етапи: 1) формування умінь та навичок трудової діяльності; 2) формування умінь формулювати мету трудової діяльності та планувати її; 3) формування соціальних мотивів трудової діяльності; 4) формування умінь контролю та самоконтролю трудової діяльності.

I етап. Формування трудових умінь і навичок у дошкільному віці.

У ранньому віці дитина оволодіває предметно-маніпулятивною діяльністю у процесі якої пізнає якості та властивості предметів, їх призначення, навчається користуватися цими предметами, наслідуючи рухи дорослих.

Трудові уміння починають інтенсивно формуватися у дошкільному віці. Так, І.Сеченов виділяв п'ять умов, важливих для формування трудових умінь: а) анатомофізіологічна зрілість руки; б) розвиток рухів рук і очей; в) розвиток здатності наслідувати дію, що показується; г) розвиток умінь порівнювати, розрізняти рухи і оцінювати їх якість, відрізняти правильне від неправильного; д) розвиток уміння встановлювати зв'язки між характером рухів і отриманим результатом.

Природно, що на початкових етапах формування трудових умінь дитина відчуває значні труднощі, які вихователь повинен враховувати у своїй діяльності.

Так, при здійсненні трудової операції увага дитини спрямована на результат дії, а не на спосіб її виконання, тому вона допускає багато помилок, що призводить до низької якості роботи. Навіть після багаторазового спостереження за трудовими діями дорослого, діти часто відтворюють їх неправильно. У цьому зв'язку вихователіві необхідно пам'ятати, що при

залученні дошкільників до трудової діяльності важливо переключити їх увагу з результатів дії на спосіб її виконання і характер рухів.

Також для дітей дошкільного віку характерною є відсутність або недосконалість зорово-кінестетичного контролю за здійсненням рухів. Часто їм важко фіксувати поглядом рухи обох рук, стежити за якістю рухів та у разі необхідності їх коригувати. У зв'язку з цим важливо своєчасно розвивати у дошкільників зорово-кінестетичний контроль, що сприяє автоматизації дій.

І нарешті, діти дошкільного віку ще не вміють порівнювати і розрізняти особливості рухів, відрізняти правильні від неправильних. Навіть після первинного показу і пояснення вихователем трудових операцій, діти не можуть відтворити їх характер, ритм і допускають помилки. Через це у роботі вихователю важливо пам'ятати, що при первинному формуванні трудових умінь методи показу і пояснення потрібно використовувати неодноразово [2, 30-34].

II етап. Формування умінь формулювати мету трудової діяльності та планувати її.

Загальновідомо, що у дошкільному віці поступово розвиваються всі компоненти трудової діяльності, зокрема уміння формулювати мету діяльності, планувати та організовувати її, контролювати та адекватно оцінювати результат.

Діти молодшого дошкільного віку ще не здатні сформулювати мету трудової діяльності. Це робить педагог. За спеціально організованої роботи старші дошкільнята самі формулюють мету праці, проте роблять це лише у звичних ситуаціях. При зміні умов малюкам ще необхідно допомогти визначити порядок трудових дій.

Здатність дітей самостійно ставити мету діяльності найбільш успішно розвивається в таких видах праці, де є матеріальний результат: робота в квітнику, на городі, вироблення іграшок та поробок з паперу, природного матеріалу. Умовами розвитку вміння формулювати мету трудової діяльності

є її доступність розумінню дитини, уявлення передбачуваного результату, посиленість і близькість її досягнення.

Важливим компонентом трудової діяльності, який розвивається у дошкільному віці є здатність планувати трудову діяльність, що передбачає формування умінь підібрати необхідні інструменти і матеріали для роботи, підготувати зручне робоче місце, намітити логічну послідовність дій і способи їх здійснення.

Загалом, планування дітьми-дошкільниками трудової діяльності має ряд особливостей: дитина планує лише процес виконання роботи, не включаючи попередню її організацію (підготовка робочого місця та підбір матеріалів); плануванню дошкільника властива схематичність (дитина планує лише основні етапи роботи, а не способи їх виконання).

У зв'язку з цим, при формуванні у дітей уміння планувати свою роботу доцільно використовувати такі послідовність дій: а) формування трудових умінь на основі показу і пояснення їх вихователем; б) застосування трудових умінь у самостійній діяльності у незмінних умовах; в) застосування накопиченого досвіду в нестандартних умовах. При цьому, якщо у молодшому дошкільному віці вихователь планує трудові дії разом з дітьми, то у старших групах він залучає дітей до самостійного планування, коли діти самостійно описують всі етапи роботи.

III етап. Формування суспільних мотивів трудової діяльності у дошкільному віці.

Трудова діяльність у дошкільному віці може визначатися різними мотивами: привабливість майбутньої роботи; прагнення дитини отримати схвальну оцінку дорослого; мотиви самоствердження; інтерес до спільної з дорослим або однолітками діяльності; пізнавальні інтереси тощо. У виховному аспекті надзвичайно важливим є допомогтися переваги суспільних мотивів трудової діяльності над егоїстичними мотивами, мотивами особистої користі або зовнішньої привабливості. У дошкільному віці суспільні мотиви діяльності поки що виявляються в елементарних

формах, як прагнення зробити щось корисне близькій людині (малюкові, мамі, другу).

Підтверджено, що незважаючи на те, що дошкільники володіють знаннями про соціально-моральні норми поведінки у різноманітних ситуаціях, все ж поки що ці знання не реалізуються у відповідних діях та вчинках дитини. У педагогічній літературі вченими-дослідниками (Я.Неверович, В.Нечаєва, Д.Сергеєва) запропоновано ряд методичних прийомів, що сприяють формуванню у дошкільників соціальних мотивів діяльності.

1. Вихователь повинен забезпечити усвідомлення дитиною зв'язку між запропонованим соціальним мотивом і змістом роботи, яку вона повинна виконати (Я. Неверович). Якщо такий зв'язок дитиною не усвідомлюється, то вона починає діяти під впливом інших мотивів (робота з привабливими матеріалами, спільна з однолітками діяльність тощо) або відмовляється від роботи.

2. Дієвість суспільного мотиву залежить і від того, наскільки враховуються бажання, інтереси, вікові особливості дітей.

3. При становленні суспільних мотивів трудової діяльності важливо впливати не тільки на свідомість дитини (пояснення доцільності, необхідності запропонованих дій), а й на емоційно-почуттєву сферу (дати можливість дитині відчувати майбутню радість від особистої участі у корисній справі).

4. В процесі виконання роботи вихователю необхідно продумати прийоми, що сприятимуть активізації суспільних мотивів діяльності: нетривалі бесіди перед роботою та в процесі її.

5. Дошкільнят, які не виявляють у власній діяльності суспільні мотиви, доцільно залучати до спільної з дорослим суспільно значущої діяльності, підкреслювати важливість такої роботи для оточуючих та позитивно оцінювати її [2, 27-30].

IV етап. Формування умінь контролю та самоконтролю трудової діяльності.

Важливим у становленні компонентів трудової діяльності є формування навичок самоконтролю, які передбачають зіставлення трудових дій і отриманого результату зі зразком, з поставленою метою та вимогами. У практиці виховання (А. П. Усова, В. Г. Нечаєва, Є. І. Радіна, Л. А. Пенъевская та ін.) розкрито деякі особливості прояву самоконтролю у дітей, що є надзвичайно важливим для визначення умов та методів його формування: як правило, більшість дітей перевіряють свою роботу після завершення, а не в процесі її виконання, що пояснюється відсутністю потреби перевірити виконану роботу; часто діти не вміють виявити помилки, через що залишають їх не виправленими; діти краще контролюють роботу однолітків, ніж власну; словесне планування у дошкільнят відстає від практичного.

У зв'язку з цим доцільно запропонувати такі методичні прийоми формування умінь самоконтролю діяльності: переконання в необхідності самоконтролю, як способу уникнення помилок; показ і пояснення вихователем дій, за допомогою яких можна проконтролювати власну діяльність; залучення дітей до поетапного контролю (О. Аніщенко) [1].

Реалізація вихователем запропонованих педагогічних умов оптимізує процес виховання працелюбності у дошкільньому віці.

Список використаної літератури.

1. Воспитание дошкольника в труде / В.Г.Нечаева, Р.С.Буре, Л.В.Загик и др.; Под ред. В.Г.Нечаевой. – М.: Просвещение, 1983. – 207 с.
2. Сергеева Д.В. Воспитание детей дошкольного возраста в процессе трудовой деятельности: Учебное пособие по спецкурсу для студентов пед. Институтов по спец. № 2110 «Педагогика и психология (дошк.)». – М.: Просвещение, 1987. – 96 с.
3. Чернецов П.И. Трудлюбие как социально-педагогическая проблема. Методолог. основы его воспитания Вестник Челябинского ун-та: Сер. 124. Педагогика. Психология Челябинск: ЧелГУ, 2001. 1 (3). С. 13-31.

